

bracht in een stichting en sindsdien wordt de molen door vrijwillige molenaars draaiende gehouden. In 2014 sloeg het noodlot toe, de molen haalde het landelijke nieuws toen het wienkruis afbrak en naar beneden stortte. Gelukkig is het de "Stichting de 's-Gravenzandse Korenmolen" gelukt om gelden bijeen te brengen om de molen te restaureren. De molen heeft geen naam maar staat in 's-Gravenzande bekend als de "Molen van Maat". De molen is voor 's-Gravenzande een beeldbepalend dorpsgezicht.



HET ORANJEPARK

Steek nu de Naaldwijkseweg over en volg het pad schuin tegenover de molen bij huisnummer 116. Dit gaat over in een woonerf, ga hier rechtdoor, hierna gaat het pad over in een fietspad. U loopt nu door de Edelstenenwijk, die aangelegd is in de jaren '70 van de 20e eeuw. Volg het fietspad, links aanhouden, tot achter de Westlandhal (de sporthal) en sla dan na de brug rechtsaf. U passeert nu enkele schoolgebouwen. Vlak voor de Koningin Julianaweg ligt het Oranjepark, dat is aangelegd op en rondom een aantal bunkers. **-F-** Deze bunkers maakten deel uit van de verdediging van de tankgracht die in de 2e Wereldoorlog door de Duitsers werd aangelegd. Deze tankgracht rond 's-Gravenzande was een onderdeel van de "Festung Hoek van Holland", de Duitse verdedigingsgordel rond de mond van de Nieuwe Waterweg, tegen een eventuele invasie van de geallieerden. Op de plaats van het park lag "Wiederstandsnest 47" dat bestond uit 5 bunkers, namelijk drie manschapsbunkers en twee munitiebunkers. De manschapsbunkers waren bedoeld voor 9 manschappen en een onderofficier. Bij de aanleg van de Koningin Julianaweg en de nieuwbouwwijk zijn een aantal van deze bunkers bedekt met grond en is

een mooi park ontstaan. U kunt een rondje door het park lopen, waarna u op hetzelfde punt terugkeert. Loop nu het fietspad op in omgekeerde richting. Nadat u het schoolgebouw aan uw rechterhand gepasseerd bent, slaat u rechtsaf (Opaal). Op de kruising met de Eikenlaan slaat u linksaf. De Eikenlaan is de scheiding tussen verschillende bouwfasen in de wijk "Oude Land": de woningen links van u zijn in 1974/1975 gebouwd en de woningen rechts enkele jaren eerder. Loopt door tot de voetgangersoversteekplaats ter hoogte van de Diamant. Steek de Eikenlaan over en ga rechtdoor het fietspad op (Amandelpad). Aan uw linkerhand passeert u serviceflat "Het Oude Land" waar recentelijk in de tuin het beeld "De Druivenkrentster" is geplaatst. **-G-**

Dit beeld is gemaakt in 1982 als eerbetoon aan alle vrouwen die decennia lang de druiven gekrent hebben. Loop rechtdoor (Amandelpad gaat over in Berkenstraat). In de Berkenstraat is goed te zien dat wat nu een woonwijk is, vroeger een tuinbouwgebied was: in de straat staan tussen de in de jaren '60 en '70 gebouwde woningen nog enkele tuinderswoningen uit de eerste helft van de 20e eeuw. Het gebied links van u behoorde in de 18e eeuw tot de buitenplaats Zuydwind, hier bevonden zich de uitgestrekte tuinen. Aan het eind van de Berkenstraat bij de supermarkt, slaat u linksaf. Na



ongeveer 100 meter bent u weer op uw startpunt. Desgewenst kunt u hier rechtsaf de Langestraat in slaan, om de centrumwandeling weer op te pakken.



VERENIGING OUD
'S-GRAVENZANDE

JD&MK@2023

Verlengde wandeling door oud 's-Gravenzande



Aquarel van Aert Schouman, 1744. Gebied van deze wandeling.

STARTPUNT KRUISSING LANGESTRAAT/ZUIDWIND Vanaf punt 15, Wandeling door oud 's-Gravenzande

De wandeling begint vanuit de Langestraat, ga rechtsaf de Zuidwind in. Vanuit de Langestraat maakte men twee keer een haakse bocht voor men op de Naaldwijkseweg kwam. Dit had te maken met de ligging van de buitenplaats Zuydwind, die hier in de 18e eeuw lag. Tegenwoordig is er helaas niets meer van over. Op de Zuidwind staan nog veel woningen en voormalige winkelpanden uit einde 19e/ begin 20e eeuw. **-A-** Ga linksaf de Naaldwijkseweg in. Hier passeert u fraaie panden, waaronder enkele villa's uit de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw. **-B-** Ga bij de rotonde rechtdoor tot aan de ingang van de begraafplaats. **-C-**

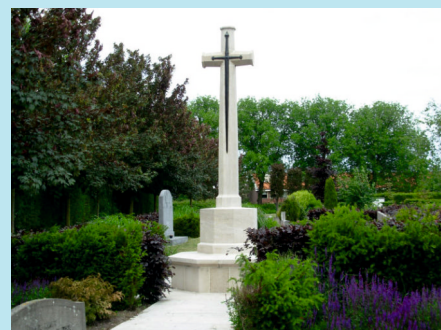
DE BEGRAAFPLAATS

In 1829 vaardigde Koning Willem I een voorlopig verbod uit op het begraven in en rond kerken. Gemeenten met meer dan 1000 inwoners werden verplicht een begraafplaats aan te leggen buiten de

bebouwde kom. Pas in 1869 kwam er een definitieve regeling en moest de gemeente 's-Gravenzande een nieuwe begraafplaats aanleggen. Er mocht niet meer achter de Dorpskerk begraven worden.

Een terrein aan de Naaldwijkseweg, met daarop de heuvel van Oostduin, ver van het dorp, bleek hiervoor zeer geschikt. Deze grond werd aangekocht van de heer Mr. J.P. de Fremery en er werd een lijkenhuisje op gebouwd. Deze nieuwe begraafplaats werd in 1874 in gebruik genomen en de oude, rondom de Dorpskerk, werd gesloten. Op de begraafplaats BEUKENHAGE ligt een aantal historische graven zoals: het graf van de slachtoffers van de stranding van de veerboot Berlin in 1907, een aantal oorlogsgraven uit de Eerste Wereldoorlog (bemanningleden van getorpedeerde Engelse Kruisers) en graven van Nederlandse soldaten die in mei 1940 bij gevechten met de Duitsers zijn omgekomen. Verder het graf van de vorige eigenaar van de grond, notaris Mr. J.P. de Fremery (Veld O, grafnummer 1).

Volg het hoofdpad naar de achterzijde van de begraafplaats en sla linksaf. Loop naar het oorlogsgraf, gemarkeerd met een groot herdenkingskruis. Hier ligt een honderdtal Engelse zeelieden begraven die in september 1914 (1e Wereldoorlog) zijn omgekomen,



toen hun oorlogsschepen werden getorpedeerd door een Duitse onderzeeër. Naast dit graf liggen ook drie Engelse militairen begraven, die in de 2e Wereldoorlog zijn omgekomen. Bij het ijzeren kruis met Christusbeeld zijn 5 Franse vissers begraven, die in 1903 zijn verdronken bij Hoek van Holland, toen hun schip verging bij de Zuiderpier.

Als u nu naar het hoofdpad loopt, komt u bij de graven van Nederlandse militairen die tijdens de



gevechten met de Duitsers in mei 1940 en later, rond 's-Gravenzande zijn omgekomen.

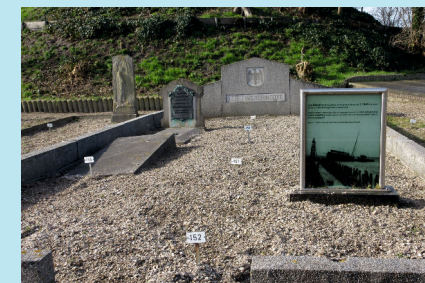
DE BERG

Midden op de begraafplaats Beukenhage ligt een bergje dat begroeid is met bomen en struiken. -D- Een smal pad loopt omhoog. Boven op het bergje staat een bank, daar heeft u uitzicht over de begraafplaats en de omgeving. Deze uitzichtfunctie heeft de berg ook in het verleden gehad. De berg is namelijk een restant van het natuurlijk duinlandschap in Sand-Ambacht. Dit duin maakte in de 18e eeuw deel uit van de buitenplaats Oostduin. Het werd in die tijd verhoogd om te dienen als uitkijkpunt. De eigenaar van de



buitenplaats liet er een theekoepel op plaatsen, waar hij met zijn gasten thee e.d. kon drinken en waar men een prachtig uitzicht had over de omliggende landerijen en de duinen.

Als u om het bergje heen loopt komt u bij het graf van de slachtoffers van de veerboot Berlin van de Harwichlijn. Dit schip strandde in 1907 tijdens een zware noordwester storm op de Noorderpier in Hoek van Holland. Bij deze ramp verdronken 128 mensen, een aantal van hen werd begraven op de 's-Gravenzandse begraafplaats, omdat Hoek van Holland, dat



toen nog bij 's-Gravenzande hoorde, zelf nog geen begraafplaats had. Ga nu over de begraafplaats naar de molen. Als u langs de vijver met een kunstwerk loopt, komt u langs de gedenksteen van de 's-Gravenzandse militairen, die na de oorlog bij de acties in Nederlands Indië zijn omgekomen.

DE KORENMOLEN

Al sinds de middeleeuwen heeft 's-Gravenzande een stadskorenmolen op zijn grondgebied. De eerste vermelding daarvan dateert al uit 1273. Rond 1750 stond deze stadskorenmolen aan de huidige Molenstraat op enige afstand van de Sand-Ambachtstraat. Deze molen met de naam "De Fortuin" ging helaas in 1880 door brand verloren. In 1908 bouwde N. Maat naast zijn graanmaalterij, vlakbij de begraafplaats aan de Naaldwijkseweg, een houten achtkantige stellingmolen op een stenen voet. -E- De bovenbouw is van een overgeplaatste poldermolen uit de polder Kerk en Zanen in Alphen aan den Rijn. Tot in het midden van de zestiger jaren van de vorige eeuw is er met de wind gemalen.

Toen molenaar Maat met zijn bedrijf stopte, zijn exploitatie en onderhoud van de molen onderge-